

Overleveringer om ulve på Alheden...

Af Inger Merstrand, Lokalthistorisk Arkiv i Karup 2013

”Hederne er opfyldte af ulve, som skjuler sig i den høje lyng og kan ikke fordrives, men gør stor skade på horderne. Jeg erindrere, at ulvene i min barndom gjorde så stort nederlag på kreaturerne, som gik i Alheden, at man agede de ihjelrevne får og lam hjem i læssetal.”

Sådan berettede herredsfogeden Søren Thestrup i 1759, hvor de mange ulve gjorde store indhug i de fattige hedeboenders løsgående fåreflokke og i strenge vintre endda brød ind i staldene og bed husdyrene ihjel. Også de vejfarende var bange for ulvene, og allerede i 1688 var der kommet en kongelig forordning, som bl.a. bestemte, at der skulle udbetales en dusør til alle, som kom med en ulv, død eller levende, til herreds- eller birketinget. Desuden blev der afholdt store ulvejagter, men først i 1813 blev den sidste ulv i Danmark skudt ved Estvadgaard ved Skive.

Overfaldet af ulve

Fra tyskernes første år på Alheden er der en dramatisk beretning om den 20 årige Eva Maria Schönheider fra Grønhøj, som en kold februardag i 1763 vogtede koloniens fårehjord ude på heden. Hun var gået af sted med flokken tidligt om morgenen, og hen på eftermiddagen blev det så stærk tåge, at hun intet kunne se, men for vild og drev fåreflokken den forkerte vej imod Fallisgård og Dollerup. Da så hun pludselig fårene blive grebet af vild panik, så de spredtes og løb forvildede rundt til alle sider. Og i næste øjeblik hørte hun den forfærdelige lyd af ulveglam, der gjaldede imod hende gennem mørket. Hele den kolde vinternat tilbragte hun på heden, og da mændene fra Grønhøj næste morgen drog ud for at lede efter hende, fandt de hende liggende bevidstløs i den frosne lyng, omgivet af 73 ihjelbidte og sønderrevne fårekroppe.

Et par måneder efter lykkedes det kolonisterne at fange 4 ulveunger, der indbragte dem 8 rigsdaler, da de blev afleveret til herredsfogeden. Men det var naturligvis kun en ringe erstatning for alle de ihjelbidte får.

Denne tegning er fra Allers illustrerede leksikon fra 1910 og ledsaget af en tekst, der er skrevet på gotisk. Heraf fremgår det bl.a., at ulven dengang endnu fandtes i et betydeligt antal i Norge og Sverige, men at den var helt udryddet i Danmark og England. Som det fremgår af artiklen, blev den sidste ulv herhjemme da også skudt i 1813.

Faldgrube med en gås som lokkemad.

I den tidligere Karup kommune minder navnet Ulvedal om den tid, da ulvene hærgede på Alheden, og vi har også en gammel overlevering, der handler om en nærig kone og en ulvegrav. Det er en historie, der sidst i 1800-tallet blev fortalt ved bindstuerne på egnen, og den er sandsynligvis også foregået for ca. 250 år siden. Da historien foregik, var egnens store og øde hedestrækninger meget plaget af store ulveflokkene. De tog både får, lam og gæs og kunne også være farlige for de vejfarende. Til sidst blev det bymændene i Karup for meget, og de samlede for at planlægge, hvordan de skulle få ram på ulvene.

De blev så enige om at grave en stor faldgrube i en bakkeside syd for åen mellem Karup og Årestrup og dækkede graven til med rafter, ris og lyng. Nu skulle de så skiftes til at afgive en gås som lokkemad for ulvene. Gåsen blev bundet fast til en tynd stage oven på risene, der dækkede graven, og som nok kunne bære gåsen, men ikke ulven. Så når ulven sprang ud for at ville tage gåsen, faldt den igennem det tynde dække og ned i faldgruben, som den ikke kunne komme op af, hvorefter det var ret nemt at slå den ihjel

Konen i ulvegraven.

Det viste sig at være en endda rigtig god opfindelse, og de gode Karupmænd fangede jævnligt flere ulve ad gangen. I Sønderbygård boede dengang en kone, der var usædvanligt gerrig, så da det blev hendes tur til at levere en gås, tog hun naturligvis den allermindste gås, hun havde. Alligevel ærgrede det hende så meget, at hun listede ud om natten for at hente gåsen hjem igen. Men da hun ville tage den, passede hun ikke nok på og dumpede derfor lige igennem kvaset og ned i ulvegraven, som hun ikke selv kunne komme op af. Lidt efter kom der en ulv, som også ville ha' gåsen, og den dumpede lige ned til konen. Næste morgen, da Karupmændene ville hente nattens fangst, sad konen og ulven i hver sit hjørne og gloede ondt på hinanden. Historien har vi fra Thomas Bødker, der har nedskrevet flere af de gamle historier, der blev fortalt i bindstuerne.

En farlig rejse over Alheden.

Hovedpersonen i den sidste overlevering er manden på Kølvrågård, der i mange år var en meget betydningsfuld gård. Den lå i Haderup sogn og havde bl.a. en lille landhandel. Her kom folk langsvejs fra og mødtes, når de kom for at købe de meget få fornødenheder, der var brug for i de ellers selvforsynende hedegårde. Ejeren af Kølvrågård var en relativt velhavende mand, og engang skulle han til Viborg for at hente en stor sum penge. Årstallet kender vi ikke, men da historien foregår på et tidspunkt, da der var mange ulve på heden, skal vi uden tvivl tilbage til engang i sidste halvdel af 1700-tallet. Dengang var det en lang og farlig rejse at køre fra Kølvrå til Viborg. Den tog en dags tid, for vejene var meget dårlige og flere steder kun dybe hjulspor i lyngen, og desuden huserede både røvere og ulve i de store skove og på den øde Alhede. Manden spændte sin bedste kørehest for vognen og kørte af sted. Han nåede da også godt til Viborg og fik de mange penge udbetalt, men det var blevet aften, inden han kunne give sig på hjemvejen. Det var heldigvis måneskin, og hesten løb i luntetrav gennem de store skove syd for Viborg. Pengene havde han liggende i en pose bag i vognen sammen med nogle store spegepølser, han havde købt i byen. Men bedst som han kørte, sprang to røvere op af vejgrøften og forsøgte at komme op i vognen for at stjæle posen. Kølvråmanden var imidlertid ikke tabt bag af en vogn. Han greb resolut en spegepølse, sigtede på røverne og råbte: "Væk med jer, eller jeg skyder!" Heldigvis lykkedes listen. Røverne tumlede ned af vognen og forsvandt skyndsomst ind i skoven.

Forfulgt af ulve.

Nu kørte han raskere til og kom snart ud på den store hede. Da hørte han pludselig et langtrukket ulvehyl, hesten begyndte at løbe i rasende fart, og snart hørte han mange ulvehyl bagude. Nu vidste både han og hesten, at det gjaldt livet. Mens vognen skrumpede af sted i rasende fart over de ujævne hjulspor i lyngen, bad han en stille bøn til Gud om, at han ville hjælpe. Endelig lå gården foran ham i det klare måneskin, men da var ulvene også lige bag ved ham.

Med en kraftanstrengelse lykkedes det hesten at nå gården i sidste sekund, og den løb lige ind ad stalddøren med en sådan fart, at vognen sad fast i døren. Manden sprang ind ad bryggersdøren og fik den låst, men de rasende ulve kom snart ind til hesten, der var bogsøet og slog ud efter ulvene, alt hvad den kunne. Da kampen endelig var stilnet af, gik manden ud i stalden og fandt her fem ulve, der var sparket ihjel af hesten, som stod og rystede og var helt hvid af skum. Han var sikker på, den havde reddet hans liv, og han gav den et kærligt klap på halsen.

Ulveskind gemt til minde om redning.

Næste dag blev ulvene flået, og skindene lagt op på loftet. Her lå de i mange år, men i dag er de for længst forsvundne, sandsynligvis fortæret af møl og af tidens tand. Den gamle overlevering er imidlertid bevaret og giver et godt indtryk af, hvorfor de vejfarende var bange for ulvene.

Sådan så Kølvrågård ud sidst i 1800-tallet. Alle de 14 beboere på den store hedegård ser ud til at være med, og også køretøjerne har skullet vises frem - til venstre den fine vogn og arbejdsvognen til højre.